

Varia litteraria

Bibliofilskie pasje Harveya Cushinga

Edward Towpik

Harvey Cushing as book-collector

The paper is devoted to the historical and collecting passion of Harvey Cushing. Since his earliest days as a medical man Harvey Cushing showed great interest in books, especially dealing with medicine. Undoubtedly this was so owing to the attitude of his mentor William Osler. Cushing's close friendship with Osler later brought him the Pulitzer prize, for after his mentor's death, Cushing wrote his biography with enough panache to make it noticed in the literary world. However this was all still to come, while now Cushing's collector's passion was somewhat aided by the attitude of Cushing's father, who contributed financially towards establishing the collection. Cushing befriended a number of contemporary book collectors, among them Arnold C. Klebs of Switzerland and John Fulton of Yale. Among the jewels of his collection was a special copy of the works of Ambroise Paré printed and bound especially for the notorious Diane de Poitiers, a manuscript of Compendium Medicinæ by Gilbertus Anglicus, who was physician to Richard the Lionhearted and a friend of Chaucer, and a handbook of medicine written in arabic by Haly Abbas in the year 1486 on 500 leaves of paper. There were books by Guy de Chauliac, Avicenna, Celsus, Galen, Leonardo, Jenner, Boyle and many others, while the collection of papers by Vesalius was the largest of its kind. It was Cushing's ambition to leave his collection of medical books to Yale University Library and only a few days before his death in 1939 did he learn that the funds for the erection of a new wing of this library had been gathered. He implored his pupil John Fulton and his friend Arnold C. Klebs to do the same and the three collections were brought together under one roof and became known to the world as the unique Cushing-Klebs-Fulton collection.

„He had thence a passport to happiness and, as it turned out, to immortality, for it has been given to few to have a library rotunda named for them”

Sir Geoffrey Jefferson o Harveju Cushingu [1]

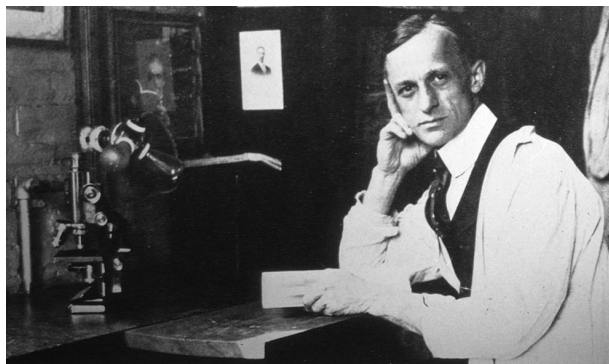
Harvey Cushing (1869-1939) należy niewątpliwie do najwybitniejszych postaci światowej medycyny pierwszych dekad XX wieku. Jego zasługi dla nauk podstawowych i klinicznych zostały swego czasu przedstawione w polskim piśmiennictwie [2], przypomnę je zatem jedynie w skrócie.

Cushing jest twórcą podstaw nowoczesnej neurochirurgii. Zwiększył radykalność operacji guzów mózgu, obniżył śmiertelność po operacjach wewnątrzczaszkowych z 90% do 6,8%, stworzył nowe sposoby kraniotomii i dostępu operacyjnego m.in. do zwoju Gassera i przysadki, rozwinął operacyjne leczenie bólu, opracował podział i histoklinikę glejaków mózgu, guzów przysadki, nowotworów naczyniowych mózgu, guzów nerwu słuchowego i oponiaków. Wprowadził nowe metody tamowania krwawienia podczas zabiegu, m.in. wosk, klipsy na drobne na-

czynia, elektrokoagulację aparatem „Bovie”, oraz zaproponował oczyszczanie pola operacyjnego z krwi ssakiem. On też był pionierem pomiaru ciśnienia krwi mankiem Riva-Rocci podczas zabiegu oraz stałej kontroli i notowania na specjalnej karcie częstości tętna, oddechu i ciepłoty. Napisał 13 monografii i 330 artykułów w czasopiśmie, otrzymał członkostwo honorowe 60 towarzystw naukowych i 23 doktoraty honoris causa czołowych uczelni [3]. W Polsce otrzymał doktorat *h.c.* Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie.

Mniej znane są natomiast zainteresowania humanistyczne i zbiory bibliofilskie Harveya Cushinga.

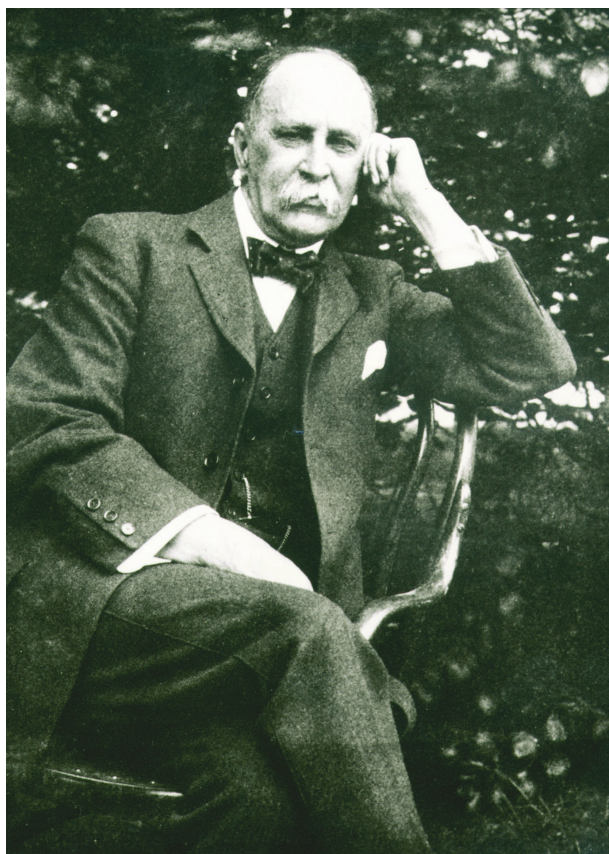
Harvey był czwartym z kolei pokoleniem lekarskim w rodzinie Cushingów. Jego pradziad praktykował w początku XIX wieku w Massachussets, a dziad i ojciec – w Cleveland w stanie Ohio. Tam też znajdowała się, gromadzona od pokoleń, biblioteka rodzinna. Książki nie budziły jednak z początku zainteresowania młodego Harveya, wolał sport, zbierał monety i znaczki. Po latach przyznał, że podczas 4 lat studiów w Yale odwiedził uniwersytecką bibliotekę jedynie raz [4].

Ryc. 1. Harvey Cushing u progu wielkiej medycznej kariery

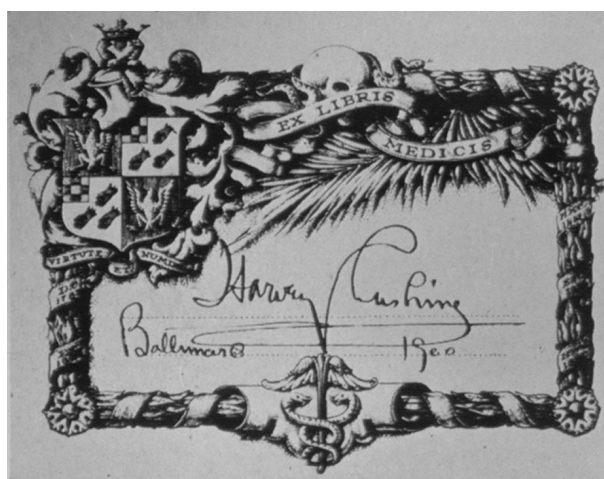
Przełom nastąpił dopiero w okresie pracy w charakterze asystenta oddziału chirurgicznego w Johns Hopkins Hospital w Baltimore (Ryc. 1). Były to „złote lata” Johns Hopkins, czołowego wówczas amerykańskiego ośrodka medycyny, kiedy to interną kierował William Osler, patologią – William Welch, ginekologią – Howard Kelly, a chirurgią – William Halsted [5]. Wszyscy, oprócz Halsteda, pasjonowali się historią medycyny i byli znanymi kolekcjonerami.

Najwybitniejszą osobowością wśród nich był Osler – człowiek, który stał się dla Cushinga początkowo duchowym przewodnikiem i nauczycielem, a z czasem – najserdeczniejszym przyjacielem (Ryc. 2). William Osler, w ocenie jednego z biografów „Był najwybitniejszym leka-

Ryc. 2. Sir William Osler – wielki lekarz, a zarazem erudyta, historyk medycyny i bibliofil. To on wprowadził Cushinga w świat dawnej książki medycznej

rzem i nauczycielem medycyny swoich czasów, choćby z racji autorstwa podręcznika *The Principles and Practice of Medicine*, który stał się biblią klinicystów, osiągając 16 wydań i 84 dodruki – razem 300 000 egzemplarzy” [3]. Przede wszystkim jednak był humanistą i erudytą, znawcą sztuki i kultury klasycznej, jednym z pionierów historii medycyny, a ponadto – najwyższej miary bibliofilem, znawcą dawnej książki. „W tamtych szczęśliwych, a dawno minionych czasach w Baltimore ci wybrańcy wśród nas, którzy spotkali na swej drodze Oslera, nie mogli nie znaleźć się pod wpływem jego fascynacji bibliofilskich... dla niektórych stały się z czasem pasją ich życia” – wspominał Cushing [6]. Sam zaprojektował i wykonał w tym czasie swój ekslibris (Ryc. 3) [7]; zaczął też powoli gromadzić, początkowo skromny, księgozbiór. Pomagał mu w tym ojciec, przysyłając niektóre pozycje z rodzinnej biblioteki

Ryc. 3. Ekslibris Cushinga własnoręcznie przez niego zaprojektowany i z jego autografem

w Cleveland i finansując kosztowniejsze zakupy, np. 15-tomowe wydanie dzieł Darwina za 36 dolarów – sumę zbyt wygórowaną dla młodego asystenta [5]. Jego bezpośredni szef, najwybitniejszy wówczas chirurg amerykański, William Halsted, podarował mu 25 tomów prac Niemieckiego Towarzystwa Chirurgów.

Najważniejszym jednak darem stało się otrzymane od Howarda Kelly epokowe dzieło Wesaliusza *De Humani Corporis Fabrica* wydane w 1555 roku (Ryc. 4 i 5) [3]. Prace anatomiczne Wesaliusza zafascynowały Cushinga; fascynacji tej pozostał wierny do końca życia gromadząc z czasem największy na świecie zbiór vesalianów i przygotowując klasyczną już dziś bio-bibliografię wielkiego anatoma [8].

Kiedy po latach wspominał, jak powstawała kolekcja, znać można było wytrawnego bibliofila trawionego szlachetną ale i nieuleczalną pasją zdobywania i poznawania: „Trzeba było oczywiście sprawdzić, jakie to zmiany poczynił Wesaliusz za życia w swych kolejnych edycjach; a przecież były potem wydania pośmiertne, które należało porównać (a w miarę możliwości – włączyć do swego zbioru). Wesaliusz skarżył się Oporinusowi na liczne plagiaty swoich tablic anatomicznych – trudno więc było ich

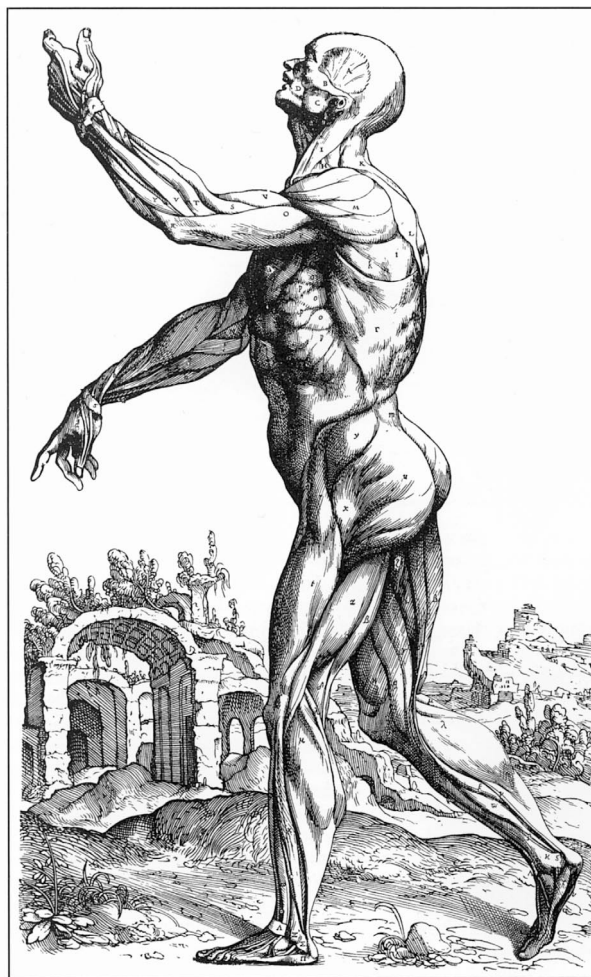
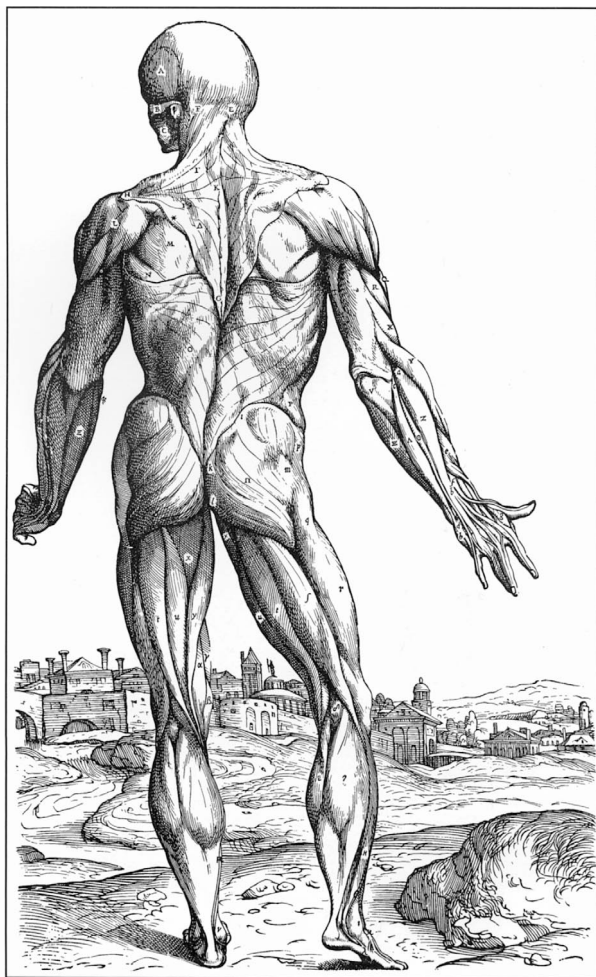
Ryc. 4. Strona tytułowa epokowego dzieła Andreea Wesaliusza *De Humani Corporis Fabrica* (pierwsze wydanie – Bazylea 1543)

nie poszukiwać – mogły też być interesujące. A inne oficyny wydawnicze publikujące dzieła Wesaliusza? A inni autorzy, których dzieła te oficyny wydawały? A sam Wesaliusz w innych niż łacina językach? Studiujesz więc katalogi antykwariuszy – tych potworów bez serca i bez sumienia – którzy nie tylko kuszą cię rarytasami, ale podbijają ceny tak wysoko, że kiedy wreszcie listonosz przynosi paczkę owiniętą w szary papier i oklejoną znaczkami z Europy, próbujesz rozpaczliwie ukryć przed rodziną fakt, że oto właśnie jej byt materialny został zagrożony!” [9].

Osler był jego przewodnikiem w poznawaniu dziejów medycyny, a w szczególności – historii książki medycznej. Zachęcił też do napisania pierwszego eseju w tej dziedzinie – była to praca o Albrechcie von Hallerze – znakomitym osiemnastowiecznym bibliografie medycyny [10].

Potem przyszły inne prace bio-bibliograficzne i eseje [11-20]. Interesujący był też diariusz z lat wojny 1915-18 *From a Surgeon's Journal* [21]. Bliskie kontakty nie ustały nawet wtedy, kiedy Osler przeniósł się do Europy aby objąć katedrę interny na Uniwersytecie w Oxford [22]. Często wizyty Cushinga kończyły się wspólną wyprawą na „łowy” po europejskich antykwariatach. Po latach, po śmierci Oslera, na prośbę wdowy, Cushing napisał biografię swego wielkiego przyjaciela [23]. Jak się okazało, obok wszechstronnego umysłu naukowca-badacza i obok talentu chirurgicznego miał też zdolności literackie – w 1926 roku za tę biografię otrzymał nagrodę Pulitzera.

W kręgu najbliższych przyjaciół-bibliofilów znalazł się też mieszkający w Szwajcarii lekarz – Arnold C. Klebs. Był on czołowym znawcą inkunabułów medycznych (naj-

Ryc. 5. Ilustracje do *De Humani Corporis Fabrica* przygotowano wg wskazówek autora w pracowni Tycjana [3]

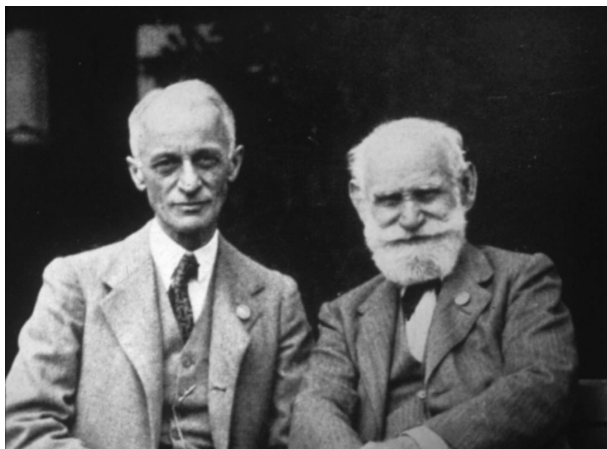
wcześniejszych druków – wydanych w XV wieku) i autorem podstawowego dzieła na ten temat [24]. Cushing często zasięgał jego rady przy uzupełnianiu swojego zbioru inkunabułów. W latach trzydziestych co rok spędzał wakacje w Europie – podróżowali wtedy wraz z Klebsem i odwiedzali antykwiariaty poszukując bibliofilskich rzadkości. W 1932 roku przyjęci zostali w Bibliotece Watykańskiej przez jej kuratora: „Zawitaliśmy do wspaniałej sali przy wirydażu. Kurator – kardynał Eugenio Pacelli – pokazywał nam niektóre z prawdziwych skarbów watykańskich, m.in. mapy Ptolomeusza i wspaniałe iluminowane rękopisy” [25]. Kardynał Pacelli został później papieżem Pius XII. Odwiedzili też w Bolonii znanego ortopeda, a zarazem historyka i erudytę, dr Vittorio Putti. „Wieczorem, przy kolacji, Putti, Klebs i Cushing rozpoczęli swoje ulubione rozważania historyczne. Trudno byłoby chyba zgromadzić przy jednym stole ludzi znających bielej nie tylko historię medycyny, ale rozległe obszary innych dziedzin wiedzy humanistycznej. Tylko Osler mógłby równać się z nimi...” [25].

Trzecim z bibliofilskiego kręgu przyjaciół Cushinga był John C. Fulton. Absolwent Oxfordu i Harvardu, z wykształcenia fizjolog, otrzymał w 1951 roku stanowisko profesora historii medycyny w Yale; został też redaktorem *Journal of the History of Medicine and Allied Sciences*.

Zbierał przede wszystkim dawne dzieła z zakresu fizjologii i medycyny doświadczalnej oraz wszelkie materiały warsztatowe historyka i bibliografa medycyny. Dzięki jego inicjatywie Cushing otrzymał honorowy tytuł profesorski w Yale po przejściu na emeryturę w Harvard w 1933 roku i przeniósł się do New Haven. Fulton został w testamencie Cushinga wyznaczony na opiekuna zbiorów po śmierci ich właściciela [7].

Trzon kolekcji powstał w latach 1912-1933. W tym okresie Cushing był profesorem chirurgii w Harvard i kierownikiem kliniki szpitala Peter Bent Brigham w Bostonie [7]. Zajmowana pozycja, sława wybitnego operatora i związane z tym wysokie honoraria pozwoliły na zgromadzenie zbiorów, które – obok biblioteki Williama Oslera – nie miały sobie równych. Interesował się przede wszystkim historią anatomii i chirurgii, ale również kupował dzieła będące spuścizną historyczną medycyny ogólnej. Nie katalogował swojej kolekcji, liczącej ponad 20 000 tomów [26]. Zrobiono to pod kierunkiem Fultona dopiero w 1943 roku (Ryc. 7) [27]. Fulton był też autorem biografii swego nauczyciela i przyjaciela [28].

Cushing posiadał świetny zespół rzadkich wydań Ambroise Paré tzw. „ósemek” (od ich formatu *octavo*), w tym unikalny egzemplarz wydrukowany na pergaminie i specjalnie oprawiony dla Diany de Poitiers [3]. O jakości te-

Ryc. 6. W opinii wielu Harvey Cushing zasługiwał na Nagrodę Nobla. Tutaj w rozmowie z laureatem z 1904 roku – Iwanem P. Pawłowem, lata trzydzieste

go zbioru może świadczyć wspomnienie londyńskiego antykwariusza, który odwiedził Cushinga w Bostonie: „Znalazłem swego czasu piękny egzemplarz *Dix Livres de Chirurgie* Ambroise Paré z 1564 roku, znacznie rzadszy niż *Cinq Livres* wydane w 1572, sądziłem więc, że będzie to właściwy rarytas dla doktora...

– O, *Dix Livres*, to rzeczywiście rzadka książka – odpowiedział – czy wiesz, że są dwie odmiany wydania z 1564 roku? – odwrócił się w stronę półek i wtedy zobaczyłem kilkanaście stojących «ósemek» Paré w tym dwa nieznanie odmienne wydania książki, którą ja właśnie chciałem go zadziwić. Trzeba przyznać, że wyszukiwanie dlań książek anatomicznych lub chirurgicznych, których jeszcze nie posiadał, nie było zadaniem łatwym” [29].

Mimo wysokich cen, zebrał też znaczący, liczący 60 pozycji, zespół rękopisów powstałych w latach 1291-1913. Niektóre nie miały medycznego charakteru, jak *Codex* zawierający 24 rozprawy astronomiczne z XIII i XIV wieku i rozkładaną mapę nieba, należący poprzednio do jednego z klasztorów wiedeńskich [27]. Prawdopodobnie o zakupie zdecydowało piękno książki. Najwspanialszym rękopisem medycznym był XIII-wieczny kodeks pisany na pergaminie – *Compendium medicinae* [27]. Autorem jego był Gilbert Anglicus, towarzysz Ryszarda Lwie Serce z wyprawy krzyżowej i przyjaciel Chaucera – autora *Opowieści kanterberyjskich*. Rarytasem bibliofilskim i księgoznawczym był napisany na ostatniej stronie tego działu rachunek wystawiony przez iluminatora za „siedem inicjałów florystycznych czerwono-niebieskich, 291 takich samych lecz mniejszych i pięćdziesiąt razy sto (5000) czerwono-niebieskich inicjałów rozpoczynających akapity”.

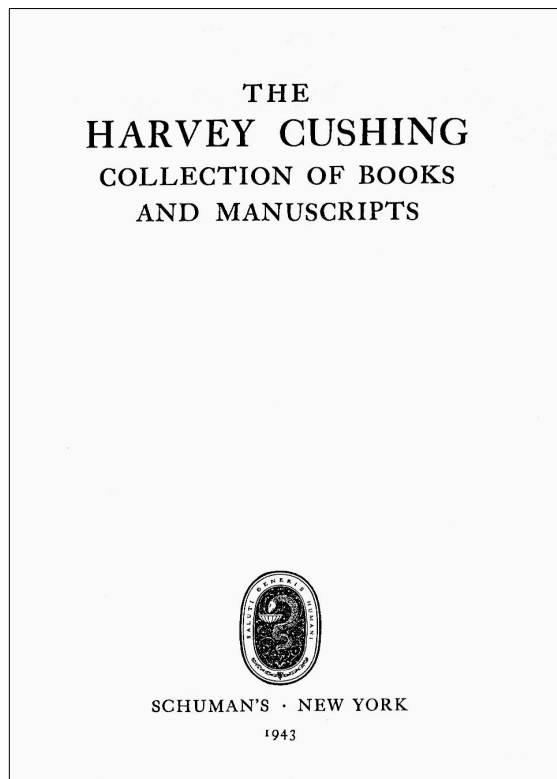
Wydzielony zespół stanowiły *orientalia*, w tym 17 rękopisów arabskich, perskich i syngaleskich. Najstarszym był podręcznik medycyny Haly Abbasa pisany w 1486 roku na 500 kartach papieru i oprawiony w zielony marokini [27]. *Al Hawi* Rhazesza został napisany w 1600 roku na polecenie szacha Sulejmana z dynastii safawidzkiej; odręczny autograf monarchy znajdował się na pierwszej stronie. Prawdziwym *cimelium* była rozprawa o medycynie hinduskiej, pisana około roku 1590 na Cejlonie, na pa-

skach z drzewa palmowego, oprawiona w deski z drzewa sapu, z medalionami z kości słoniowej [27].

Zespół inkunabułów, zebranych przy wydatnej pomocy Arnolda Klebsa, liczył 168 pozycji [3]. Zawierał m.in. najwcześniejsze drukowane dzieła chirurgiczne: *Chirurgia* Hieronima Brunshwiga (Strasburg 1497), dwa wydania *Chirurgie* Gay de Chauliaca (Wenecja 1493 i 1498), *Chirurgie* Guglielmo de Salicata (Lyon 1492), *Chirurgia* Pietro d' Argellata (Wenecja 1492) [27]. Były tam też XV-wieczne wydania Awicenny, Celsusa, Dioscoridesa, Galena, Majmonidesa i Savonaroli oraz dwa wydania *Regimen Sanitatis Salernitanum* – kolońskie z 1480 roku z komentarzami Arnaldo de Villanova i paryskie z tego samego roku – z komentarzami profesorów z Uniwersytetu w Montpellier. Powszechnie uznanym za najpiękniejszy był inkunabuł *Conciliator* Pietro d'Abano, rubrykowany przez Hartmanna Schedla. Niezwykle rzadkim *polonicum* była książka *Epitoma in Almagestum Ptolomei Regiomontana*, a to z racji swej proveniencji – pochodziła z biblioteki gdańskiego astronoma Jana Heweliusza i zawierała jego odręczną sygnaturę i *marginalia* [30]. Książki ze zbioru Heweliusza są niezwykle rzadkością, bowiem tron kolekcji spłonął podczas pożaru w 1676 roku.

W dziale „ogólnym” katalogu zbiorów Cushinga wymieniono 7498 tytułów książek wydanych od roku 1501 do czasów współczesnych, w tym: 60 pozycji autorstwa Galena, 17 – Leonarda da Vinci, 51 – Andreeasa Wesaliusza, 42 – Ambroise Paré, 29 – Edwarda Jennera, 60 – Roberta Boyle i 42 – Williama Harveya [3].

Cushing cenił bardzo wysoko znaczenie fachowych bibliotek medycznych dla środowiska lekarskiego. „Pod-

Ryc. 7. Strona tytułowa katalogu bibliofilskich zbiorów Harveya Cushinga

stawowym świadectwem solidarności naszego grona jest tworzenie bibliotek dla wspólnego użytku; są one miejscem narodzin myśli i zarzewiem twórczych działań... Biblioteka musi bez utrudnień udostępniać swoje zbiory, nawet ryzykując czasem utratę jakiejś pozycji. Swobodnie dostępne półki zachęcają szperacza i twórcę; należą mu zaufać. Biblioteka niedostępna ulega zanikowi i sklerozie, jak każdy wadliwy układ krążenia” [19].

Wielkie wrażenie wywarła na Cushingu wizyta w Osler Library w Montrealu [7]. Osler, umierając w 1919 roku, przekazał wszystkie swoje zbiory uniwersytetowi McGill. Powstała z nich wtedy znakomita biblioteka historyczno-medyczna nazwana imieniem swego twórcy. Cushing po powrocie napisał do Klebsa: „Jak ci zapewne wspominałem, chciałem swoje książki spisać, a następnie sprzedać, ażeby inni mieli tę radość kolekcjonowania, która była moim udziałem. Teraz jednak myślę o pozostawieniu całego zbioru w Yale, jako zaczątku kolekcji historyczno-medycznej. Rozmawiałem o tym z Johnem (Fultonem), on ma podobne zamiary – stworzyłoby to bibliotekę Cushinga-Fultona. Obudziłem się dziś z myślą: a czemu by nie biblioteka Klebsa-Cushinga-Fultona; wtedy wszyscy trzej, ramię przy ramieniu pomaszeralibyśmy na Olimp Bibliofilski” [31].

Klebs po krótkim wahaniu przystał na tę propozycję. Po kilku latach starań udało się uzyskać fundusze na budowę osobnego skrzydła biblioteki w Yale. Cushing dowiedział się o tym na kilka dni przed swą śmiercią w październiku 1939 roku – zmarł na zawał serca, ostry ból za mostkiem wystąpił, o ironio, podczas przenoszenia ciężkiego woluminu Wesalusza z 1555 r. [3, 7]. Księgozbiór Johna Fultona został dołączony w rok później, a po zakończeniu wojny w 1946 roku, przewieziono w 110 skrzyniach ze Szwajcarii kolekcję Arnolda Klebsa [7, 30]. Powstał w ten sposób przebogaty, unikalny w swym charakterze zbiór, będący owocem szlachetnej pasji bibliofilskiej wielkiego lekarza-humanisty i jego przyjaciół.

Artykuł ten powstał w wyniku kwerendy w dziale Zbiorów Specjalnych biblioteki Harvard Medical School w Bostonie i w angielskiej wersji językowej i nieco innej formie ukazał się pierwotnie w *Surg Gynec Obstet* 1989; 169: 366-370.

Doc. dr hab. med. Edward Towpik
Redakcja Naukowa
Centrum Onkologii-Instytut
im. M. Skłodowskiej-Curie w Warszawie
ul. W. K. Roentgena 5
02-781 Warszawa
e-mail: redakcja@cow.waw.pl

Piśmiennictwo

1. Jefferson G. Harvey Cushing and his books. *J Hist Med* 1946; 1: 246-253.
2. Rudowski W. W setną rocznicę urodzin Harveya Cushinga (1869-1939). *Arch Hist Med* 1969; 32: 405-412.
3. Holman E. Sir William Osler and Harvey Cushing. Two great personalities and medical bibliophiles. *Stanford Med Bull* 1961; 19: 173-185.
4. Reeves DL. The Harvey Cushing Library. *J Neurosurg* 1963; 20: 545-556.
5. Stanton M. Harvey Cushing: book collector. *JAMA* 1965; 192: 141-144.
6. Cushing H. "Apologia" from an unfinished bibliography of Vesalius. *Bull Hist Med* 1940; 8: 382.
7. Fulton JJ. Harvey Cushing as we knew him. *Bull NY Ac Med* 1954; 30: 887-900.
8. Cushing H. *A bio-bibliography of Andreas Vesalius*. New York: Schuman's 1943.
9. Cushing H. *Consecratio medici and other papers*. Boston, Little, Brown and Co, 1928, s. 276.
10. Cushing H.: Haller and his native town. Letter from a postgraduate student. *Amer Med* 1901; 2: 542.
11. Cushing H. The doctor and his books. *Am Surg* 1928; 4: 100-110.
12. Cushing H. Dr Garth: the Kit-Kat poet (1661-1718). *Johns Hopk Hosp Bull* 1906; 17: 1-17.
13. Cushing H. The holders of the gold-headed cane as book collectors. *Johns Hopk Hosp Bull* 1906; 17: 166-169.
14. Cushing H. The quartercentenary of Andreas Vesalius 1514-1914. *Boston Med Surg J* 1914; 171: 995-1002.
15. Cushing H. Portraits of Vesalius. *Med Rec* 1915; 87: 246-247.
16. Cushing H. William Osler the man. *Ann Med Hist* 1920; 2: 157-167.
17. Cushing H. Foreword to: Spielmann MH. *Iconography of Andreas Vesalius*. London: John Bale, Sons and Danielsson Ltd, 1925.
18. Cushing H. Introduction to: *Facsimile edition of Canano's Musculorum humani corporis picturata dissectio (Ferrara 1541?)*. Annotated by H. Cushing and E.C. Streeter. Florence: R. Lier and Co, 1925.
19. Cushing H. The binding influence of a library on a subdividing profession. *Science* 1929; 70: 485-491.
20. Cushing C, Fulton JF. A bibliographical study of the Galvani and Aldini writings on animal electricity. *Ann Sci* 1936; 1: 239-268.
21. Cushing H. *From a surgeon's journal 1915-1918*. Boston, Little, Brown and Co, 1936.
22. Tilney NL. Harvey Cushing and the Oxford connection. *Surg Gynec Obst* 1882; 155: 89-94.
23. Cushing H. *The life of Sir William Osler*. Oxford: Oxford University Press, 1925.
24. Klebs AC. *Incunabula Scientifica et Medica*. Bruges 1918.
25. Viets HR. Harvey Cushing: and anecdotal biography. *Proc Mass Hist Society* 1969; 81: 194-206.
26. Baumgartner L. Harvey Cushing as book collector and litterateur. *Bull Hist Med* 1940; 8: 1055-1066
27. *Harvey Cushing collection of books and manuscripts*. New York: Schumans's 1943.
28. Fulton JJ. *Harvey Cushing. A biography*. Oxford: Blackwell Scientific Publ. Ltd 1946.
29. Goldschmidt EP. A doctor and his books: Harvey Cushing and his library. Recollections of Harvey Cushing and his book-collecting. *J Hist Med* 1946; 1: 229-234.
30. Weil E. The formation of the Harvey Cushing collection. *J Hist Med* 1946; 1: 234-246.
31. *The making of a library. Extracts from letters 1934-41 of Harvey Cushing*. Arnold C. Klebs and John Fulton, New Heaven, Conn.1959.

Przyjęto do druku: 23 października 2001 r.